

Naar een Natuurinclusieve Ruimtelijke Inrichting rond Natura 2000-gebieden

MANAGEMENTSAMENVATTING

8 maart 2021

BügelHajema
Ruimte voor de leefomgeving

SWECO

TAUW

Witteveen

Bos

H+N+
S+ +

NAAR EEN NATUURINCLUSIEVE RUIMTELIJKE INRICHTING ROND NATURA 2000-GEBIEDEN, EEN VERKENNING

BügelHajema
H+N+S Landschapsarchitecten
Sweco
TAUW
Witteveen+Bos

Opdrachtgever

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Ministerie van Binnenlandse Zaken

Begeleidingsgroep opdrachtgever

Isa Beauchampet (DGS)
Joost van Oosterwijk (DGS, tot januari 2021)
Remco van den Bos (LNV)
Louise van Haften (BZK)

Contact opdrachtgever: Isa Beauchampet

Project Kernteam

Martin Haan (onderzoeksleider | Sweco)
Frank Druijff (redacteur | TAUW)
Niels Bronsgeest (TAUW)
Peter Bügel (BügelHajema)
Lennart Turlings (Witteveen+Bos)
Nikol Dietz (H+N+S)

Met bijdragen van Sacha Stevens (Sweco), Rik Zegers (Sweco), Luc Bruinsma (TAUW),
Wouter Gotjé (Witteveen+Bos), Remco van Ek (Witteveen+Bos), Pim Kupers (H+N+S) en Heleen van
Boxelaere (H+N+S)

8 maart 2021

foto voorzijde: Luc Bruinsma, Tauw

1. AANLEIDING EN CONTEXT

De Nederlandse Natura 2000-natuur staat onder druk en heeft te lijden onder een te hoge hoeveelheid stikstofdepositie. Via de structurele aanpak stikstof zet het Rijk in op maatregelen om enerzijds de stikstofemissies te verkleinen en anderzijds de natuurgebieden te herstellen. Beide sporen hebben als doel de instandhoudingsdoelen voor de Natura 2000-gebieden te bereiken. Naast bronmaatregelen en directe natuurmaatregelen kan ook een meer natuurinclusieve ruimtelijke inrichting van de omgeving van het Natura 2000-gebied een bijdrage leveren. Dit is het derde spoor van de structurele aanpak stikstof en hiervoor dient deze verkenning.

Natuurinclusieve ruimtelijke inrichting is het natuurinclusiever maken van gebieden waar andere ruimtelijke functies dan natuur dominant zijn. Dit gaat verder dan alleen het letterlijk inrichten van een gebied of locatie: ook het ruimtelijke gebruik (met positieve effecten op stikstofgevoelige Natura 2000-natuur) valt hieronder. Een ontwikkeling is met andere woorden binnen deze verkenning pas 'natuurinclusief' als er een causaal verband bestaat tussen de ruimtelijke inrichting of het gebruik en een verbeterde natuurkwaliteit binnen het stikstofgevoelige Natura 2000-gebied. Die verbeterde natuurkwaliteit kan tot uitdrukking komen in verbeterde condities (bodem, water, lucht), meer biodiversiteit of vergroting van leefgebied, waardoor robuustere en meer weerbare Natura 2000-natuur ontstaat.

2. AANPAK

In de verkenning 'Naar een Natuurinclusieve Ruimtelijke Inrichting rond Natura 2000-gebieden' is onderzocht hoe en hoeveel een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting kan bijdragen aan stikstofgevoelige Natura 2000-natuur in Nederland. Als werkmethode is het zogenoemde 'ontwerpend onderzoek' toegepast, met als doel om inzicht te verkrijgen in de verschillende mogelijkheden voor natuurinclusieve ruimtelijke inrichting. In het ontwerpend onderzoek zijn de volgende stappen doorlopen:

- Ontwikkelen van enkele representatieve gebiedstypen
- De mogelijke ecologische maatregelen en bijdrage van deze maatregelen
- De zones waarbinnen deze maatregelen effect kunnen hebben
- De ruimtelijke analyse naar het combineren van ecologische maatregelen met andere functies

Deze stappen worden hieronder in par. 3 toegelicht. In par. 4 wordt vervolgens ingegaan op de uitvoeringsaspecten van een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting.

3. ONTWERPEND ONDERZOEK

3.1 GEBIEDSTYPEN

In het onderzoek zijn van de 118 stikstofgevoelige Natura-gebieden in Nederland een beperkt aantal representatieve 'gebiedstypen' afgeleid. Deze gebiedstypen zijn geen bestaande Natura 2000-gebieden maar vormen een abstractie van een bepaald type Natura 2000-gebied. Dit gebiedstype staat model voor een aantal Natura 2000-gebieden (of delen daarvan) met vergelijkbare ecologische, hydrologische en ruimtelijke kenmerken. De resultaten van het onderzoek naar deze gebiedstypen zijn daarmee (na een vertaalslag) toepasbaar op de echte gebieden. De onderstaande 5 gebiedstypen zijn onderzocht:

- Droge zandgronden
- Beekdalen / beekdallandschap
- Hoogveen / nat zandlandschap
- Laagveenlandschap
- Duinen

In de 5 onderzochte gebiedstypen zijn tal van mogelijkheden voor een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting. Voor elk gebiedstype zijn in het ontwerpend onderzoek sets van ecologische maatregelen gecombineerd met bestaande functies en nieuwe functies, dit wordt in par. 3.2 tot en met 3.4 nader toegelicht.

3.2 ECOLOGISCHE BIJDRAGE

Maatregelen en hun bijdrage

Een belangrijke conclusie is dat natuurinclusieve ruimtelijke inrichting in zones om Natura 2000-gebieden een positieve bijdrage kan leveren aan de ecologische kwaliteit van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. De belangrijkste ecologische effecten worden bereikt door maatregelen die leiden tot verlaging van de stikstofemissie (en daarmee de depositie) en verbetering van de hydrologie. Daarnaast kunnen positieve effecten worden bereikt door toevoeging en versterking van leefgebied voor soorten. Onderstaand schema laat zien in hoeverre mogelijke maatregelen (gerangschikt naar type) effect kunnen hebben op kortere of langere termijn.

Het combineren van de drie typen maatregelen op dezelfde percelen is vaak goed mogelijk en levert ecologische meerwaarde op. De maatregelen en hun effecten kunnen complementair aan elkaar zijn: op één locatie met een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting kan en de atmosferische depositie worden gereduceerd en de hydrologie worden verbeterd en extra leefgebied worden gecreëerd.

	Kortere termijn	Langere termijn
Groter effect	<p>Minder stikstofemissie landbouw nabij N2000-gebieden</p> <p>Uitspoeling van nutriënten tegengaan (laagveengebieden)</p> <p>Waterzuivering (laagveengebieden)</p>	<p>Verdroging van Natura 2000-gebieden tegengaan op systeemniveau</p>
Kleiner effect	<p>Atmosferische depositie afvangen</p> <p>Verdroging van N2000-gebieden tegengaan op lokaal niveau</p> <p>Uitspoeling van nutriënten tegengaan (overige gebiedstypen)</p> <p>Waterzuivering (overige gebiedstypen)</p> <p>Leef- en foerageergebied vergroten of versterken</p>	<p>Minder stikstofemissie stedelijk gebied en infrastructuur nabij N2000-gebieden</p>
	Stikstofmaatregel	Leefgebiedmaatregel

Maatregelen met een 'kleiner effect' kunnen in lokale situaties voor individuele gebieden heel relevant zijn. Daarnaast geldt voor de 'langere termijn'-maatregelen ook vaak dat het belangrijk is tijdig te starten. Maatregelen met een 'kleiner effect' kunnen in lokale situaties voor individuele gebieden heel relevant zijn. Daarnaast geldt voor de 'langere termijn'-maatregelen ook vaak dat het belangrijk is tijdig te starten.

Zones voor natuurinclusieve ruimtelijke inrichting

De zones waarbinnen maatregelen effectief zijn, zijn per type Natura 2000-gebied en voor elk individueel Natura 2000-gebied weer anders. Deze zones zijn gebaseerd op effectafstanden: waar leidt een ingreep nog tot positieve effecten in het Natura 2000-gebied? Op basis van deskundigenoordelen is geconcludeerd dat voor natuurinclusieve ruimtelijke inrichting, zones van enkele honderden meters tot ca 5 km tot het Natura 2000-gebied het meest relevant zijn. Specifieke maatregelen, zoals reductie van diepe grondwaterwinningen, kunnen op (veel) grotere afstand effectief zijn. Het nader concretiseren van deze zones en het via integrale gebiedsprocessen komen tot effectieve natuurinclusieve ruimtelijke inrichting, vraagt echter steeds maatwerk. Naast de afstand tot het Natura 2000-gebied is ook de ligging ten opzichte van het Natura 2000-gebied belangrijk. Hierbij is de windrichting relevant voor het inwaaien van stikstof en zijn stromingsrichtingen relevant voor het verbeteren van de hydrologie.

In de verkenning is ook onderzoek uitgevoerd naar de vraag hoeveel natuurinclusieve ruimtelijke inrichting kan bijdragen aan stikstofgevoelige Natura 2000-natuur. Vanwege het ontbreken van geschikte modellen en het ontbreken van concrete uitwerkingen van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting kan deze vraag in deze verkenning niet worden beantwoord.

3.3 RUIMTELIJKE ANALYSE

Ateliers

In oktober 2020 zijn vijf online ontwerpateliers gehouden (één per gebiedstype) waarin gesproken is met deskundigen uit het werkveld. In de ateliers zijn per gebiedstype de specifieke probleemstelling en de mogelijke maatregelen en functiecombinaties besproken. Voorts zijn in de ateliers enkele (aanzetten voor) denkrichtingen globaal getoetst op haalbaarheid en realisme.

Mede op basis van de ateliers zijn een aantal "denkrichtingen" voor ieder gebiedstype uitgewerkt. Per denkrichting wordt een mogelijke toekomstige gebiedsontwikkeling geïllustreerd. Deze denkrichtingen kunnen worden gezien als wenkende perspectieven voor de zones rondom de Natura 2000-gebieden, waarin landbouw, recreatie, duurzame energie en natuur beter op elkaar zijn afgestemd. Op gebiedsniveau zullen functies meer samenhang gaan vertonen en met elkaar in balans komen, en zullen harde scheidingen en conflicten tussen functies afnemen. Overheden en gebiedspartijen kunnen de denkrichtingen gebruiken als inspiratiebron bij het uitwerken van concrete gebiedsplannen.

foto: H+N+S

3.3.1 DROGE ZANDGRONDEN

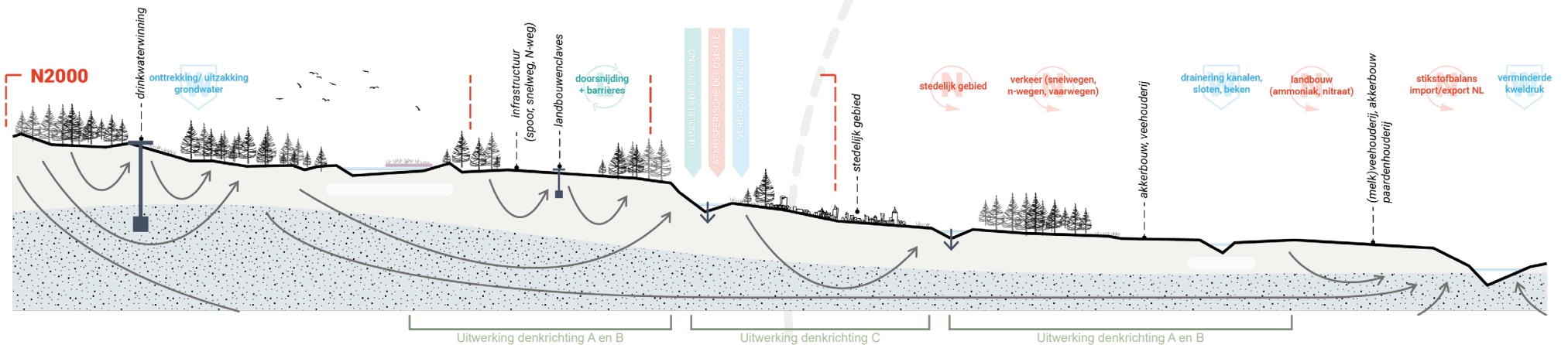
Hieronder worden de stikstofproblematiek en de hydrologische en ecologische knelpunten van dit gebiedstype kort geschetst.

Stikstof invloeden

- Atmosferische depositie (nat en droog) uit landelijke en internationale stikstofbronnen
- Uitstoot van met name stikstofoxiden door verkeer (o.a. snelwegen, provinciale wegen, vaarwegen) in en rondom Natura 2000-gebieden
- Stedelijk gebied in of rondom Natura 2000-gebieden
- Landbouwclaves en landbouw op de flanken zorgt voor uitstoot van met name ammoniak en nitraat wat via de lucht en het grondwater leidt tot vermisting van kwelzones en het verrijken van de schrale natuur op de hoge zandgronden.

Hydrologische en ecologische knelpunten

- De hoge en droge zandgronden fungeren met name als infiltratiegebieden en zijn daarmee onmisbaar als voedingsbron voor lager gelegen natte gebieden op de flanken en in andere landschapstypen zoals beekdalen, natte zandlandschappen en laagvenen. Te sterke verdamping door (naald)bossen en grondwateronttrekkingen voor drinkwater en industrie zorgen voor lagere grondwaterstanden en een afname van de kweldruk naar de lager gelegen gebieden en de daar aanwezige grondwaterafhankelijke natuur. Op de flanken zorgt de drainerende werking van sloten en genormaliseerde beken voor een versterking van de negatieve effecten. Door de hoge ligging is er geen aanvoer van extern oppervlaktewater mogelijk.
- Infrastructuur zoals snelwegen en drukke N-wegen doorsnijden op sommige plekken (zoals op de Veluwe) natuurgebieden en vormen barrières voor soorten in Natura 2000-gebieden.

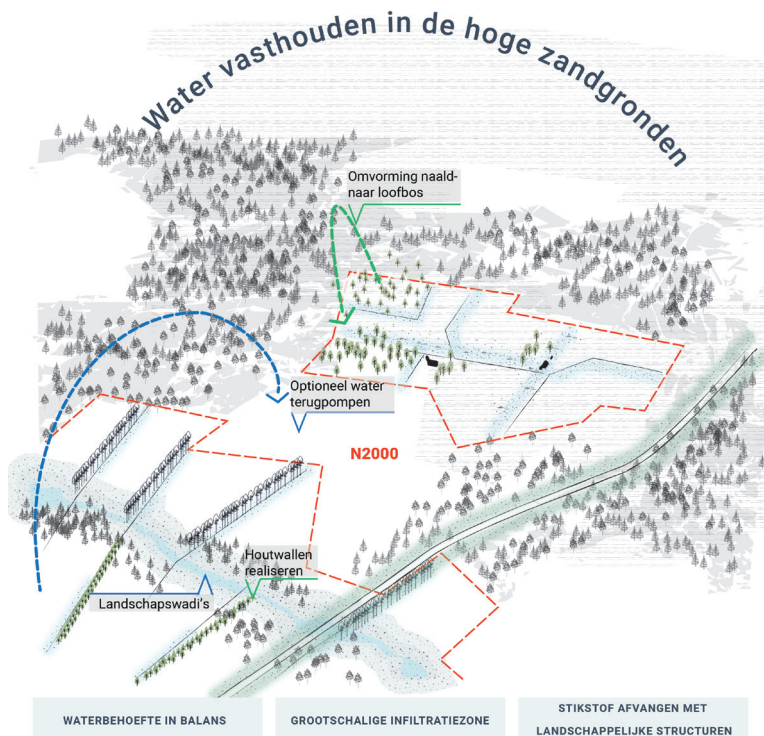
Denkrichtingen

Denkrichting A. Water vasthouden in de hoge zandgronden

In deze denkrichting staat centraal dat water meer lokaal wordt vastgehouden. De verdroging wordt aangepakt door infiltratie van water in de bodem zoveel mogelijk te bevorderen. Dit kan via afstroom in een netwerk naar landschappelijke wadi's op de flanken. De wadi's bieden tal van kwaliteiten en dragen bij aan het vergroten van leef- en foerageergebied. Tevens zorgt de beplanting voor het afvangen van stikstof, opslag van CO₂ en een recreatief aantrekkelijk coulissenlandschap. Een aanvullende optie is om water terug te pompen vanuit de ondergrond.

Naast infiltratie binnen de landbouwgebieden kan infiltratie plaatsvinden in overhoeken en restruimtes zoals in de berm van autosnelwegen. Een andere strategie voor het vasthouden van meer water is het transformeren van naaldbossen in (gemengde) structuurrijke loofbossen. Hierdoor wordt de verdamping uit beplanting teruggedrongen en ontstaat een diverser leefgebied met een rijkere bosbodem wat bijdraagt aan het bodemleven, de ecologie en de opslag van CO₂.

Het meer lokaal vasthouden van water is niet alleen gunstig voor natuur. Ook voor de landbouw is voldoende water essentieel. Daarnaast kan het vasthouden van water gunstig uitwerken voor de drinkwaterwinning

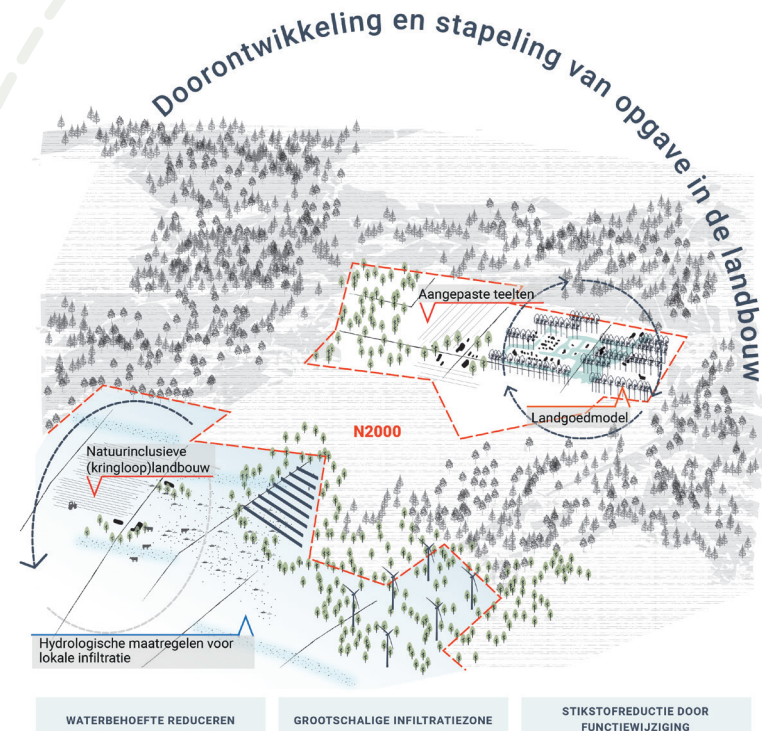

Denkrichting B. Doorontwikkeling en stapeling van opgaven in de landbouw

Centraal in deze denkrichting staat het terugdringen van stikstofinvloeden vanuit enclaves die zijn omsloten door Natura 2000-gebied (bijvoorbeeld de enclave Uddel midden op de Veluwe) en vanuit de randzones van de Natura 2000-gebieden. Het behoud van extensievere vormen van landbouw als functionele drager van het gebied is daarbij wenselijk. In de nieuwe landschappelijke randzone worden opgaven, doelen, investeringen en geldstromen gestapeld om daarmee de landbouw een duurzaam toekomstperspectief te geven.

De randzone en de enclaves kunnen transformeren in een overgangsgebied met kleinschalige bosbouw en vooral extensievere vormen van kringlooplandbouw als voornaamste activiteiten. Denk aan het toepassen van droogteresistente teelten (vb. gras, granen), precisielandbouw, in combinatie met bodemstructuurverbetering en veeteelt in beperkte mate. Het landschap wordt ecologisch verrijkt met herstel van oude houtwallen en kruidenrijke akkerranden. Met erfossen wordt stikstof bij de bron afgevangen.

Hydrologisch goed functionerende gebieden dienen hierbij als kompas voor nieuwe functiecombinaties. Onder voorwaarden kunnen bij vrijkomende agrarische bebouwing kleinschalige woningbouw, zonneparken of recreatieve voorzieningen worden toegevoegd. In bosbouwgebieden wellicht zelfs windturbines. Verdienmodellen voor de boer worden zo aangevuld met financiële middelen uit andere opgaven zoals woningbouw, houtproductie, CO₂ certificaten, energieproductie uit wind en zon en het natuurpuntensysteem ter compensatie van behaalde biodiversiteitsdoelen.

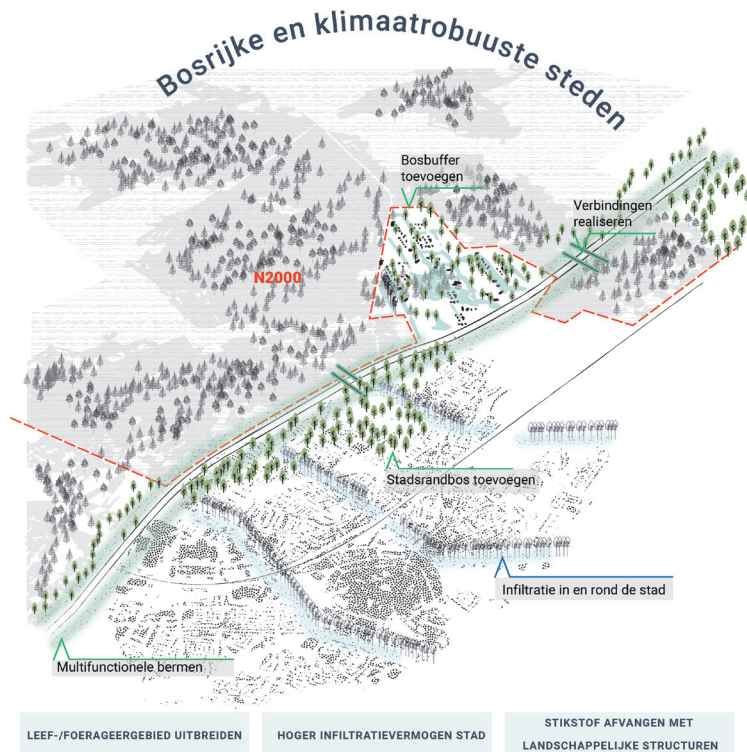

Denkrichting C. Bosrijke en klimaatrobuuste steden

In deze denkrichting staan de stedelijke gebieden centraal. Verdroging van en stikstof-depositie in Natura 2000 kan ook verminderd worden door maatregelen in en rond stedelijk gebied. Voorbeelden van hydrologische maatregelen zijn het bevorderen van infiltratie en verhard oppervlak transformeren tot waterdoorlatende zones. Rondom kernen kan een boszoom worden gerealiseerd inclusief waterbergingsgebieden. Deze zoom vangt stikstof af en biedt ruimte om piekbuien te infiltreren in de bodem. In deze bosgebieden is nieuwe woningbouw mogelijk. Staatsbosbeheer onderzoekt op dit moment bijvoorbeeld op welke manier woningbouw ook financieel aan bosontwikkeling rondom steden kan bijdragen. Deze concepten zijn eventueel ook mogelijk in landbouwenclaves in de natuurgebieden.

De toevoeging van arealen groen voorkomt hittestress en sluit aan bij maatregelen uit het klimaat-akkoord over CO₂-vastlegging. Groenblauwe dooradering, zoals het terugbrengen van beeklopen in stedelijk gebied geeft een impuls aan de woon- en leefkwaliteiten, maar ook als migratieroute voor soorten. Denk aan het realiseren van stadsbeken in Arnhem en Apeldoorn.

Tot slot vormen ingeplante bermen van infrastructuur een filter voor stikstof. Deze brede begroeide bermen fungeren bovendien als migratieroute en kunnen diersoorten richting faunaduikers en eoducten leiden. Infiltratiegebieden zorgen ervoor dat ook deze functie bijdraagt aan de aanpak van het droogteprobleem op de hoge zandgronden.

Mantingerzand
(foto: Luc Bruinsma, Tauw)

3.3.2 BEEKDALEN

Hieronder worden de stikstofproblematiek en de hydrologische en ecologische knelpunten van dit gebiedstype kort geschetst.

Stikstof invloeden

Voor beekdalen is het hele stroomgebied essentieel, stikstofbronnen kunnen uit dit hele stroomgebied komen en de kwaliteit van het beekwater bepalen. Stikstofbronnenanalyse is nodig om de zones te kunnen bepalen. Bij beekdalen maken we onderscheid tussen Natura 2000-gebieden in de beekdalen zelf en Natura 2000-gebieden 'op de flanken' (natte zandlandschappen grenzend aan beekdalen).

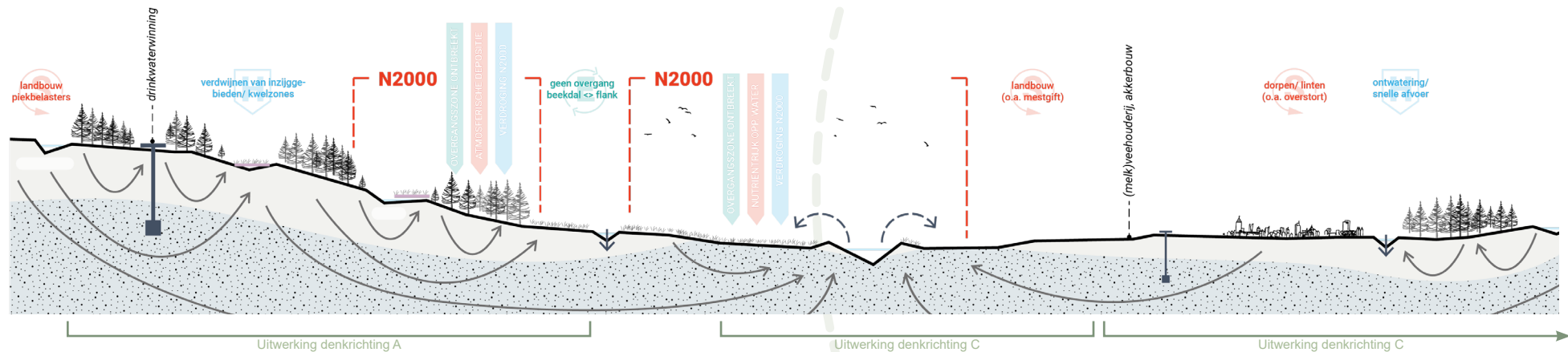
Natura 2000-gebieden in de beekdalen en op de flanken

- Nutriëntrijk oppervlaktewater o.a. door mestgiften vanuit de landbouw en door stedelijk gebied (o.a. overstorten)
- Aanvoer van nutriënten via lokale kwelstromen uit hoger gelegen landbouwgebieden en overstromingen van de beek met uitspoeling van stikstof uit aangrenzende landbouwpercelen
- Atmosferische depositie vnl. via agrarische bedrijven in de omgeving

Hydrologische en ecologische knelpunten

Het onderscheid tussen (natte) beekdalen en (drogere) omgeving is deels verdwenen door ontwatering en snelle afvoer (o.a. ten behoeve van landbouw). Daarnaast spelen verdroging (grondwateronttrekking ten behoeve van drinkwater, landbouw, industrie) een rol evenals door landbouw en stedelijk gebied beïnvloed water. Dit leidt tot de volgende knelpunten:

- (Diep) ontwaterende genormaliseerde beeklopen met snelle afvoer: geen ruimte om water vast te houden
- Natuurlijke overgangen/gradiënten tussen rijk/nat beekdal en armere/drogere flank ontbreken
- Inzigggebieden op naastgelegen hogere gronden en flanken zijn verdwenen en daarmee ook kwelzones met hoge waterkwaliteit
- Verdroging Natura 2000-gebieden op de flanken

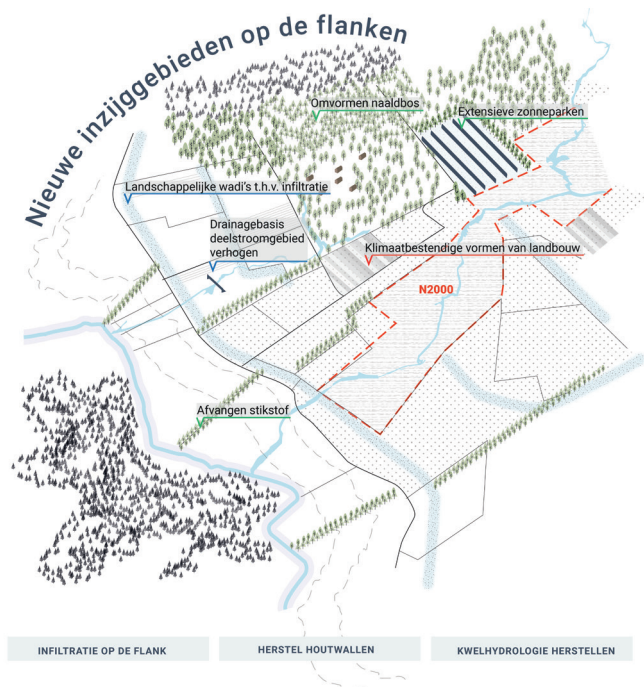
Denkrichtingen

Denkrichting A. Nieuwe inzigggebieden op de flanken

In nieuw toegevoegde inzigggebieden op de flanken rondom de Natura 2000-gebieden kan alles erop gericht worden om zoveel mogelijk regenwater vast te houden en in de grond te laten infiltreren t.b.v. de grondwatervoorraad. Dit heeft veelal dus een relatie met het landschapstype hoge zandgronden. Dit bevordert lokale kwelstromen die schoon water leveren aan de grondwaterafhankelijke natuur in de beekdalen. En het levert een grondwatervoorraad t.b.v. natuur, drinkwater en agrarisch gebruik in droge perioden. Ook zal de nutriëntenbelasting via het oppervlaktewater gereduceerd kunnen worden. Nieuwe landschapsstructuren zoals houtwallen, landschappelijke wadi's en brede sloten kunnen hieraan bijdragen.

In deze gebieden krijgen andere vormen van landbouw de ruimte (extensivering mestgift en beweiding, stroteelt, agroforestry etc.). De combinatie met wonen en recreatie en eventueel hernieuwbare energieopwekking zijn hierbij goed denkbaar. Ook omvorming van bestaand naaldbos naar loofbos kan een belangrijke bijdrage leveren (minder verdamping) en, als er ruimte is, het toevoegen van nieuwe (loof)bossen, die verbinding kunnen leggen met het beekdal. De toevoeging van nieuwe landschapsstructuren en bossen vormt een uitbreiding van leef- en foerageergebied.

Deze denkrichting sluit aan op de denkrichting bij de hoge zandgronden en draagt in bepaalde gebieden ook bij aan extra kweldruk voor laagveengebieden.

Denkrichting B. Schoon water voor de beek

Het beekdal zal grotendeels in landbouwkundig gebruik blijven, maar de inzet wordt om veel minder nutriënten op te brengen en te laten uitstromen, met name naar locaties met gevoelige habitattypen. Deze inzet kan gerealiseerd worden als onderdeel van de doorontwikkeling naar kringlooplandbouw. Aanvullend kan per deelstroomgebied een eerste zuivering van oppervlaktewater vanaf de agrarische percelen plaatsvinden in de sloten, die een accoladeprofiel met natuurlijke oevers en akkerranden krijgen. Dit slootwater wordt via een waterloop parallel aan de beek naar een helofytenfilter of (rabatten) bos geleid, waarna het gezuiverd kan instromen in de beek. Dit natuurlijke zuiveringsstelsel met een deels opgaande beplanting kan leef- en foerageergebied toevoegen aan de Natura 2000-gebieden langs de beek en op de flanken en maakt het gebied recreatief interessanter. Ter hoogte van een helofytenfilter en/of rabattenbos kan een natuurlijke verbinding gerealiseerd worden tussen beekdal en flank zodat de natuurlijke gradiënt hier kan worden hersteld.

Op de overgang van dorpen (en steden) naar de beek kunnen klimaatbuffers worden gerealiseerd, kan stedelijk water worden gezuiverd en gefiltreerd en kan ook ruimte zijn voor waterberging in tijden van hevige regenval. De klimaatbuffers kunnen de vorm krijgen van een natuurlijk dorpspark dat kan dienen als uitloopgebied en dat -naast de wateropgave- ruimte kan bieden voor andere klimaatdoelen zoals CO₂ afvang, energieopwek of de woningbouwbehoefte. Belangrijk bij het voorgaande is het onderscheid tussen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in en om de beekdalen en bredere natuurdoelstellingen 'stroomgebiedsbreed'. De laatste zijn veelal ook of juist ingegeven door bijvoorbeeld de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN of KRW-doelen. Stikstofgevoelige instandhoudingsdoelen in het eigenlijke beekdal zijn vaak slechts lokaal en in kleine oppervlakten aanwezig.

Denkrichting C. Van beek naar beekdal

Doel van deze denkrichting is om door omvorming van de vaak smalle beekloop naar een breed en nat beekdal de gradiënt tussen de hogere gronden en het natte beekdal te herstellen. De plekken die te nat worden voor (gangbare) landbouw worden gecombineerd met andere groene functies (landgoederen, extensieve zonnevelden, nieuwe bossen etc.) of worden doorontwikkeld naar andere, meer extensieve en dus minder stikstof-emitterende vormen van landbouw (bijv. hooiland). De vernatting van het beekdal vindt plaats door een verbeterde kwelstroom vanaf de hogere gronden en flanken, maar ook door het vasthouden van water in de beekdalen zelf, o.a. door het verhogen van de drainagebasis en meandering. Dit levert een beeld op met brede natuurlijke sloten, deels begeleid door houtsingels en nattere graslanden, die soms onder water staan.

Nieuwe functies verhouden zich goed tot deze nieuwe natte omstandigheden, en dragen bij aan uitbreiding van leef- en foerageergebied. Zonnevelden zijn bijv. mogelijk, maar in een extensieve opzet, waarbij bodemverbetering plaatsvindt en natuurlijke begroeiing een kans krijgt. Nieuwe boscomplexen kunnen de verbinding leggen tussen beekdal en de natuurgebieden op de flanken.

Ook hier geldt de kanttekening dat een deel van de doelen stroomgebiedsbreed ingegeven zal zijn door bijvoorbeeld de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN of KRW-doelen.

de Reest
(foto: Luc Bruinsma, Tauw)

3.3.3 NAT ZANDLANDSCHAP EN HOOGVEEN

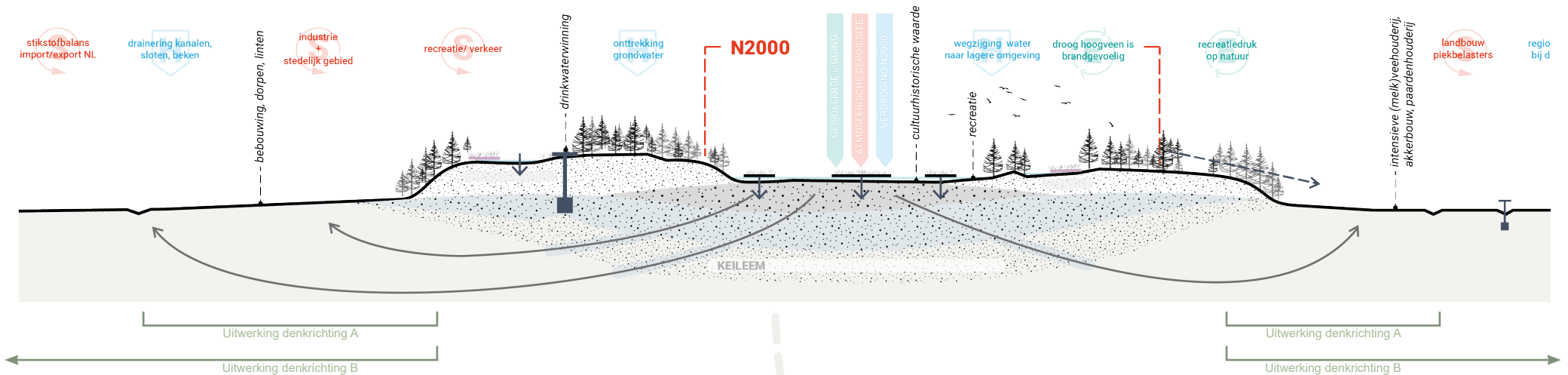
Hieronder worden de stikstofproblematiek en de hydrologische en ecologische knelpunten van dit gebiedstype kort geschetst.

Stikstofinvloeden

- Depositie uit zowel lokale als landelijke bronnen
- (Intensieve) veehouderijen langs ontginningslinten en in het oude zandlandschap soms pal tegen hoogveenreservaten aan
- Akkerbouw en lokaal in toenemende mate ook intensieve tuinbouw

Hydrologische en ecologische knelpunten

- Natte heide, vennen en actieve hoogveenkernen kampen met verdroging als gevolg van drainage en ont- en afwatering van omliggende landbouwgronden (te lage grondwaterstanden en door zijdelingse (laterale) afstroming van regenwater (specifiek probleem bij hoogveen).
- Grondwateronttrekking (voor landbouw en drinkwater) in de omgeving van hoogveennatuur zorgt voor daling van de grondwaterspiegel waardoor grondwater onvoldoende tot in de veenbasis komt
- In zeer droge periodes zakt het grondwater nog verder weg waardoor deze problemen worden versterkt. Dit is een regionaal effect.
- Door verdroging van hoogveen komt opgeslagen CO₂ vrij en dat is ongunstig voor het klimaat
- Verdroogd hoogveen en heide is extra gevoelig voor natuurbranden met verlies van habitat tot gevolg.

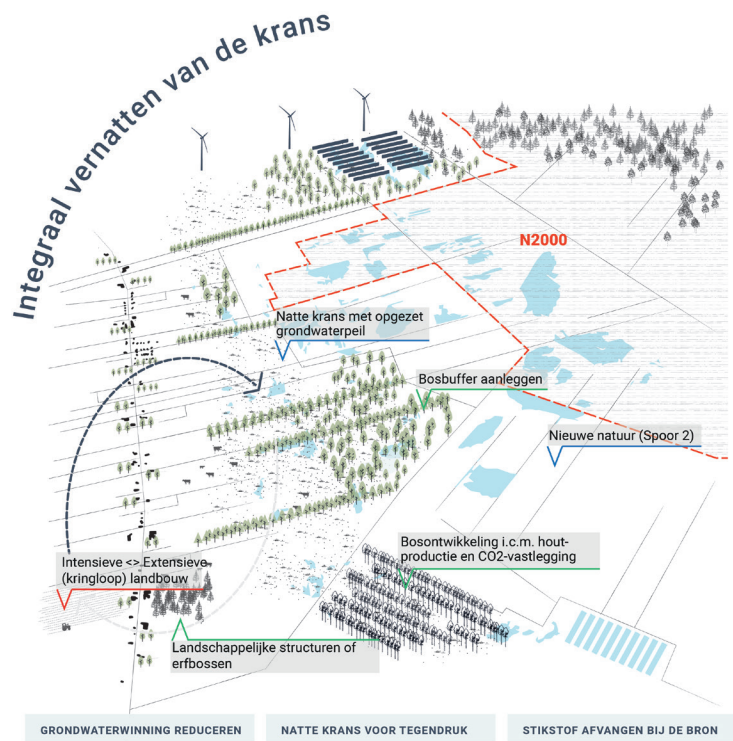

Denkrichtingen

Denkrichting A. Integraal vernatten van de krans

De focus van deze denkrichting ligt bij het voorkomen van wegzijging door middel van een brede, vernatte krans rond hoogveen natuur waarin het grondwaterpeil is opgezet. Nieuwe functies voegen zich naar het hogere waterpeil in die krans. Delen van de krans vallen momenteel binnen ontwikkelopgaven Natura 2000 (gebiedsuitwerkingen) in het kader van natuurherstel (spoor 2) en worden bijvoorbeeld als nieuwe natuur gerealiseerd. Op een aantal locaties kan extensieve landbouw met permanent grasland/hooiland voortbestaan of worden nattere teelten geïntroduceerd. Permanent grasland draagt bij aan vastlegging van koolstof in de bodem. Het extensieve landbouwmodel wordt waar nodig aangevuld met bosbouw en houtproductie (bijvoorbeeld verduurzaamd timmerhout van elzen, berkmultiplex), energieproductie uit wind en zon. Daarnaast worden stikstofbronnen gereduceerd en stikstof afgevangen. Stikstofemissies zijn bij ander landgebruik in de krans naar verwachting kleiner, waardoor ook de deposities op het hoogveen minder worden. In de krans kunnen vervolgens ook historische landschapsstructuren en natte bossen worden hersteld die als afvang van stikstof kunnen fungeren, leefgebied vormen en een deel van de recreatieve druk opvangen. Hiermee wordt het Natura 2000-gebied ontlast. Het terugbrengen van opgaande landschapselementen draagt ook bij aan het inpassen van veranderende of nieuwe functies in een zachte overgang tussen natuur en landbouw.

In deze gebieden zouden zittende agrariërs voorrang moeten krijgen om overeenkomsten te sluiten voor natuur- en landschapsbeheer. Beheer van natte graslanden en landschapsstructuren kan via natuurpunten of groenblauwe diensten worden verrekend met de agrarische beheerder. Tot slot vormen combinaties van bestaande en nieuwe functies een aanvulling op het verdienmodel van de agrariër.

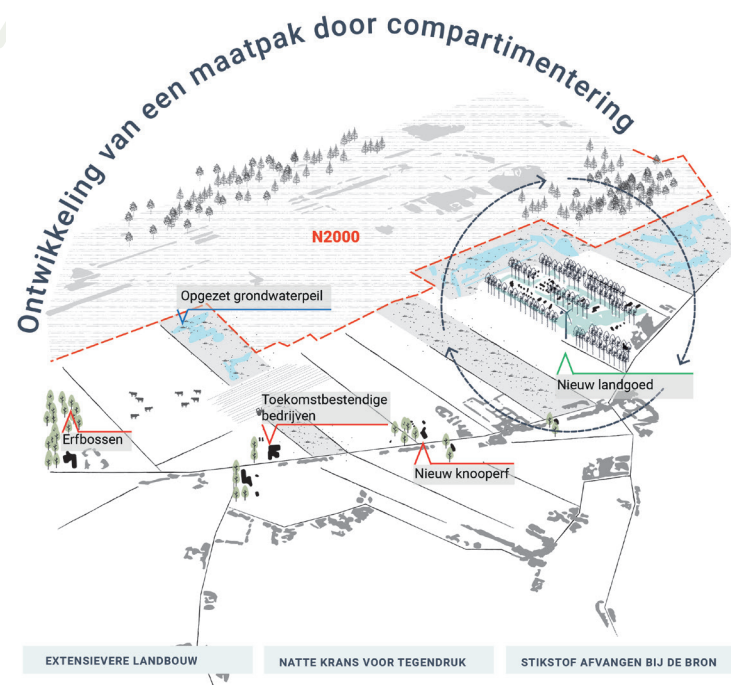

Denkrichting B. Ontwikkeling van een maatpak door gerichte compartimentering

Wegzijging wordt verminderd door heel gericht en lokaal verdroging tegen te gaan en daarnaast maatregelen door te voeren om de noodzakelijke vernatting te bereiken. Hiervoor zijn maatwerkregelingen nodig zodat compartimentering ontstaat in verschillende peilen. Landgebruik volgt het hogere waterpeil in de natte zone. In droge delen blijft de huidige vorm van landgebruik intact.

Vitale en toekomstbestendige bedrijven vormen de basis van deze denkrichting. Deze worden geholpen met het doorontwikkelen naar kringlooplandbouw met minder stikstofemissie. Rondom deze bedrijven kunnen erfbossen aangelegd worden die stikstof afvangen. Melkvee kan worden ingezet voor het beheer van (extensief) grasland.

Als ondersteuning voor de extensivering is er ruimte voor de ontwikkeling van kleinschalige woningbouw en werkgelegenheid op en rond het erf: de ontwikkeling van nieuwe landgoederen en knoopen met erfbossen, een erfturbine en landschapsstructuren. Houtproductie en hakhout rondom het erf completeren het nieuwe verdienmodel voor de boer en dragen bij aan het afvangen van stikstof.

3.3.4 LAAGVEEN

Hieronder worden de stikstofproblematiek en de hydrologische en ecologische knelpunten van dit gebiedstype kort geschetst.

Stikstofinvloeden

- Deels nog inlaat van nitraatrijk (en fosforrijk) water - ter compensatie van het wegzijgen van water uit de natuurgebieden of omdat het natuurgebied een afvoerfunctie heeft (bijvoorbeeld onderdeel is van de boezem) - met als gevolg een versnelde successie (verlanding) naar moerasbos of juist een vertraagde successie naar arm regenwatergevoed hoogveenmilieu.
- Interne eutrofiëring in de ondergrond door uitspoelen van sulfaat. Sulfaat ontstaat in de kwelstromen doordat nitraatrijk water reageert met pyriet in de ondergrond
- Depositie van lokale bronnen zoals de melkveehouderij, nabijgelegen stedelijk gebied of infrastructuur
- Depositie uit de landelijke en buitenlandse bronnen.

Hydrologische en ecologische knelpunten

De laagveennatuurgebieden zijn sterk afhankelijk van hun waterkwaliteit en kwantiteit.

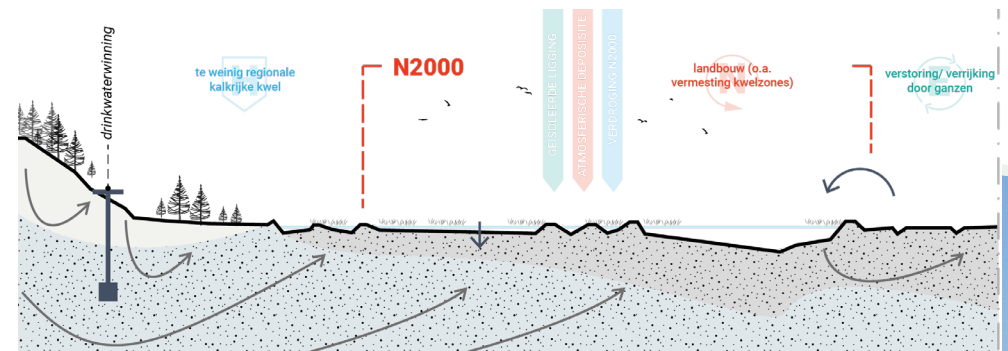
Bij oppervlaktewater gevoede systemen:

- Aangrenzende laagveenspolders en droogmakerijen liggen soms één tot enkele meters lager dan de natuurgebieden, met name in het westen van het land. Deze gebieden worden dieper ontwaterd dan het waterpeil in het natuurgebied. Dit leidt tot wegzijging waardoor de laagveennatuur 'leegloopt', verdroogt en sneller verzuurt. Verdroging leidt tot een onomkeerbaar proces van oxidatie en klink wat niet met vernatting is terug te draaien. Om dit te voorkomen wordt nu voorgezuiverd gebiedswater ingelaten om deze wegzijging aan te vullen. Dit gebiedswater is vaak nog te rijk aan nutriënten (zie stikstofproblemen), voorzuivering is zeer kostbaar en daarmee verre van ideaal. Het terugdringen van de wegzijging is een beter middel. De uitwerking van maatregelen is afhankelijk van de ontwateringsdiepte in de omgeving. Dat betreft maatwerk.
- Grondwater zakt extra weg in periodes van grote droogte. Dit vraagt meer watervoorraad op regionaal niveau.

Er zijn weinig broedgebieden voor ganzen waardoor deze nestelen en foerageren in Natura 2000-gebieden. Ze verrijken het water door hun uitwerpselen. Het aanbieden van broed- en foerageergebieden buiten het Natura 2000-gebied vormt een opgave.

Bij kwelgevoede systemen:

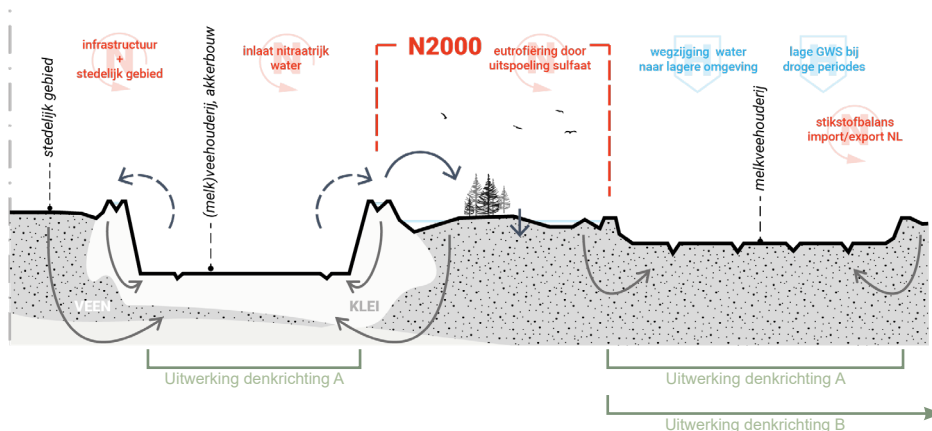
- Te weinig regionale kalkrijke kwel uit aangrenzende hoger gelegen zandgronden en / of instroom van schoon kalkrijk oppervlaktewater uit bijvoorbeeld beeklopen.

Zie denkrichtingen 'droog zandlandschap' en 'beekdal'

foto: H+N+S

Denkrichtingen

Denkrichting A. Verschillende successiestadia in tussenpolders en -boezems

Deze denkrichting gaat uit van het realiseren van verhoogde waterpeilen in polders rondom Natura 2000-gebieden zodat de lokale wegzijging wordt gereduceerd. Hierdoor verdrogen de natuurgebieden minder snel en hoeft er, voor zover dat nu gebeurt, minder gebiedsvreemd water (dat vaak van minder goede kwaliteit is) in de laagvenen ingebracht te worden.

Deze vernatting kan gerealiseerd worden door het realiseren van tussenpolders in de laagveengebieden en het realiseren van tussenboezems in de droogmakerijen. De tussenboezem kan halverwege het maaiveld van de droogmakerij liggen of een verbreding van de boezem betekenen. Dat laatste geval leidt tot minder aanlegkosten, maar heeft een geringer effect op de lokale wegzijging. Deze vernatting zal met name in de tussenpolders leiden tot het terugdringen van oxidatie van veen en daarmee de uitstoot van broeikasgassen en klink van die gebieden.

De tussenpolders en -boezems fungeren tevens als een waterzuivering voor agrarisch en stedelijk water zodat de waterkwaliteit van de boezems wordt verbeterd. Dit kan in de vorm van zuiveringsmoeras, riet en helofyten. Door de introductie van de extra zuiveringsstap kunnen de landbouwpolders op afstand van laagveennatuur hun huidige functie van veelal intensieve landbouw behouden. Ten derde kan in de tussenpolders en -boezems zoveel mogelijk water worden vastgehouden als buffer voor tijden van droogte. In die bergingen kunnen verschillende successiestadia en daarmee ook foerageer- en leefgebied worden gerealiseerd zoals natte graslanden, rietmoeras of moerasbos. Hierin zit een overlap met spoor 2 van de aanpak stikstof.

In polders die door de sterke vernatting hun landbouwkundige functie (deels) verliezen, zijn andere dragende functies nodig. Gedacht kan worden aan aangepaste melkveehouderijen, extensieve graslanden en natte teelten, of natte biomassa- en houtteelt (wilg / els / populier), gecombineerd met waterrijke recreatie, waterrijk wonen rond stedelijk gebied en drijvende zonneparken Samenwerkingen tussen agrariërs, waterschap en natuurbeheerders kunnen de ontwikkeling en het beheer op zich nemen.

Voor al deze transformaties geldt dat het om maatwerk gaat per gebied. Niet alleen dient deze ingepast worden in reeds lopende gebiedsprocessen of nieuw te starten gebiedsprocessen, het moet leiden tot perspectief en op lange termijn renderende landbouwbedrijven. Zo is houtteelt niet altijd wenselijk in verband met de openheid en weidevogelstellingen, zijn zonneparken alleen haalbaar wanneer aansluitpunten in de buurt liggen en zijn natte teelten ook niet zonder meer overal kansrijk. Mogelijk kunnen tussenboezems en tussenpolders gerealiseerd worden op plekken waar onderhoud aan kades op dit moment kostbaar is. Zo kunnen kleine polders (met relatief veel kades) rondom Natura 2000 uit functie genomen worden en sterk vernat worden. Dit gebeurt reeds actief, bijvoorbeeld rondom de Alde Feanen.

Denkrichting B. Meekoppelen met gebiedsaanpak veenweide en doorontwikkeling melkveehouderij

Vanuit het klimaatakkoord wordt reeds nagedacht over grootschalige vernatting van veenweidegebieden en het vertalen naar een gebiedsgerichte uitwerking. In deze processen kunnen een aantal doelstellingen en maatregelen uit spoor 3 van de aanpak stikstof worden meegenomen.

- 1 Het focussen van bovenstaande gebiedsaanpak op laagveengebieden rondom Natura 2000-gebieden. De doelstelling voor 2030 uit het klimaatakkoord betreft transformatie van 30% van de veengebieden. Naast de diepst gelegen veengebieden (waar het probleem het grootst is) kunnen het beste de veengebieden rondom de Natura 2000-gebieden worden aangepakt. Dit zorgt ervoor dat wegzijging verminderd uit de Natura 2000-gebieden wat deze minder kwetsbaar maakt voor stikstofdepositie.
- 2 Het realiseren van gerichte maatregelen die passen bij de bodemopbouw en bedrijfsvoering met als doel klink en verdroging van Natura 2000-gebieden tegen te gaan en waterberging voor agrariërs en de stad te realiseren. Eventueel kan dit in de vorm van waterdiensten worden gecompenseerd. Uiteraard dienen andere functies als weidevogels (en dus de juiste waterstanden in het voorjaar) ook hierin meegenomen te worden. Dit is ook noodzakelijk wanneer een natuurgebied raakt aan stedelijk gebied zoals bij de Westelijke Langstraat. Paalrot en klink van stedelijk gebied kan hiermee teruggedrongen worden. Hiermee ontstaat een maatwerk aanpak met verschillende peilen en functies in het veenweidegebied.
- 3 Het doorontwikkelen van toekomstbestendige melkveehouderijen naar nieuwe verdienmodellen in een natter veenweidesysteem, met reductie van ammoniakuitstoot en het realiseren van natuurdoelen. De doorontwikkeling dient meerdere doelen, maar het verminderen van uitstoot van ammoniak in de buurt van Natura 2000-gebieden is voor deze verkenning het meest relevant. Daarnaast gaat het over reductie van CO₂ uitstoot, verbeteren van de waterkwaliteit en het behalen van biodiversiteitsdoelen door bijvoorbeeld natuurvriendelijke oevers of extensievere graslanden. Via een natuurpuntensysteem en CO₂ certificaten kan een agrariër worden gecompenseerd voor de behaalde doelstellingen

3.3.5 DUINEN

Hieronder worden de stikstofproblematiek en de hydrologische en ecologische knelpunten van dit gebiedstype kort geschetst.

Stikstofinvloeden

Er is een aantal bronnen van stikstof in en in de nabijheid van de duingebieden die betrokken kunnen worden in deze verkenning naar natuurinclusieve inrichting rondom Natura 2000-gebieden. Dit gaat om:

- Stedelijk gebied rondom de duinen. Denk aan verkeersbewegingen en (gasgestookte) verwarming van gebouwen en bedrijvigheid in stedelijk gebied.
- Landbouw in de vorm van bollenteelt, akkerbouw en kassen die via o.a. mestgift en warmtevoorzieningen in de kassen stikstof uitstoten.
- Recreatie en verkeer in en rond de duinen. Met name parkeerbewegingen en wegen die door het duingebied lopen vormen een bron van stikstof.

Er is daarnaast een aantal bronnen van stikstof die binnen deze studie niet aan bod komen omdat deze vanuit een veel groter bereik neerdalen in kustgebieden. Het gaat om stikstofdepositie uit:

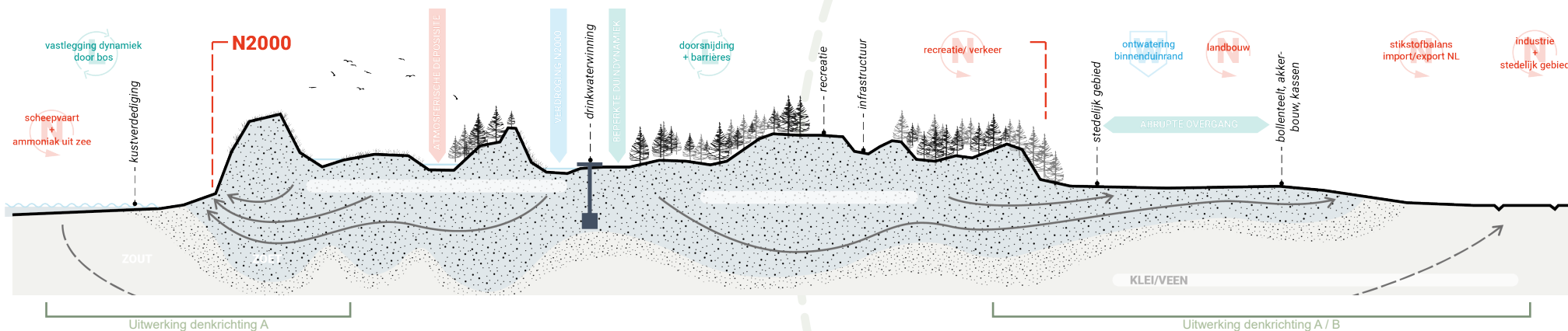
- Ammoniak verdamping uit zee, aangevoerd via grote rivieren
- Scheepvaart in de kustzone maar ook verder op zee
- Industrie en verkeer in de kustzone

Hydrologische en ecologische knelpunten

De natuurkwaliteiten in de duinen worden enerzijds bepaald door de mate van dynamiek in de duinen, anderzijds door de afwisseling van (zeer) droge delen en natte duinvalleien. Tot slot heeft recreatieve druk en doorsnijding van het duinsysteem door infrastructuur een negatieve impact.

- Beperkte duindynamiek: Duindynamiek wordt op dit moment beperkt door de stabiele situatie aan de zeezijde en door het vastleggen van grote delen van de duinen door bosgebied. Hoewel deze recreatief het meest waardevol zijn betekent dat natuurlijke verjonging met bijbehorende habitattypen lastig tot stand kan komen.

- Abrupte overgang en ontwatering binnenduintrand. De duinen vormen een regenwater gevoed systeem waarbij het regenwater via kwel in de duinvalleien tot specifieke natuurwaarden leidt. Van oorsprong behoorden de oude duinen met strandwallen en strandvlaktes ook tot dit systeem. Maar met het afgraven van de binnenduintrand voor stedelijke ontwikkeling, recreatieve doeleinden, landbouw en bollenteelt is een belangrijk deel van dit kwelgevoede systeem verloren gegaan. Dit maakt de huidige duinen extra kwetsbaar. Daarbij wordt de binnenduintrand sterk ontwaterd wat tot verdroging van die overgang leidt.
- Doorsnijdingen van infrastructuur en recreatiedruk in duinen. Wegen parallel in de binnenduintrand en wegen vanuit het binnenland naar de kust versnipperen de kustgebieden. Hierdoor wordt migratie van soorten tussen gebieden bemoeilijkt. Dit geldt zowel voor migratie in de kustzone (parallel aan de zee) als voor migratie tussen de duingebieden, de binnenduintrand, oude duinen en het veenweidegebied. Vanwege de hoge stedelijke dichtheid aan de Noord- en Zuid-Hollandse kust is er een grote behoefte aan recreatieruimte. Ook elders in Nederland is er sprake van recreatieve druk op de duinen. Een deel van de Natura 2000-gebieden zijn toegankelijk wat tot een verstoring leidt. Een breder aanbod buiten de kwetsbare delen van de natuurgebieden zou een deel van de recreatiedruk kunnen opvangen.

Denkrichtingen

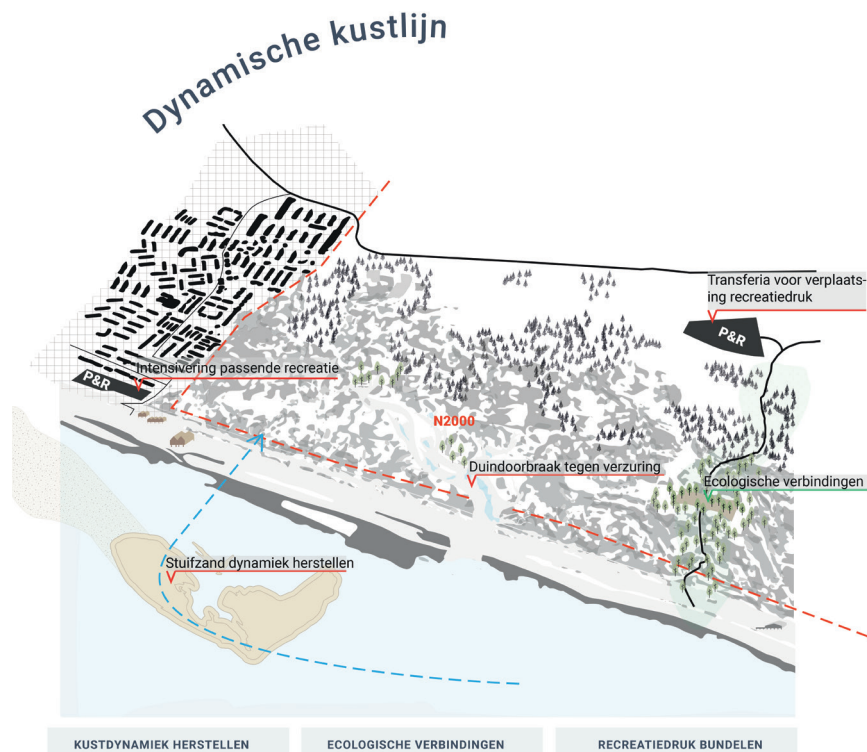
Denkrichting A. Dynamische kustlijn

Verzuring van de duingebieden kan worden teruggedrongen door kalkrijk zand vanaf het strand de duinen in te laten waaien. Deze vorm van een dynamische kustlijn en zeereep geeft potentie voor de kuststeden, de recreatie en de kustverdediging en draagt tevens bij aan het herstellen van leefgebied.

Via suppletie worden 'zandmotoren' aangebracht die decennialang een zeereep van zand kunnen voorzien en daarmee bijdragen aan de kustverdediging. Op strategische plekken worden duindoorbraken gerealiseerd zodat het zand de duinen in kan waaien. In de duinen zelf wordt eventueel bos verwijderd om meer dynamiek toe te laten (spoor 2 maatregel). Al lopende gebiedsprocessen in het kader van kustverdediging kunnen voor deze denkrichting een vliegwiel vormen.

De kustzone wordt meer gezoneerd zodat luwe plekken ontstaan. Hiervoor worden routes door de duinen gebundeld tot groene corridors. Gericht kunnen dan barrières worden opgeheven en stikstofbronnen van verkeer worden weggenomen. Vergelijkbaar met de transferia in de Veluwerand kan het recreatief verkeer worden gebundeld en gezoneerd.

In de kustplaatsen kunnen ondergrondse parkeergarages worden gerealiseerd – met Katwijk als voorbeeld - om de impact van autoverkeer te minimaliseren. Tot slot worden strandhuizen en paviljoens op palen gerealiseerd zodat de dynamiek van het zand hier ook toegelaten wordt.

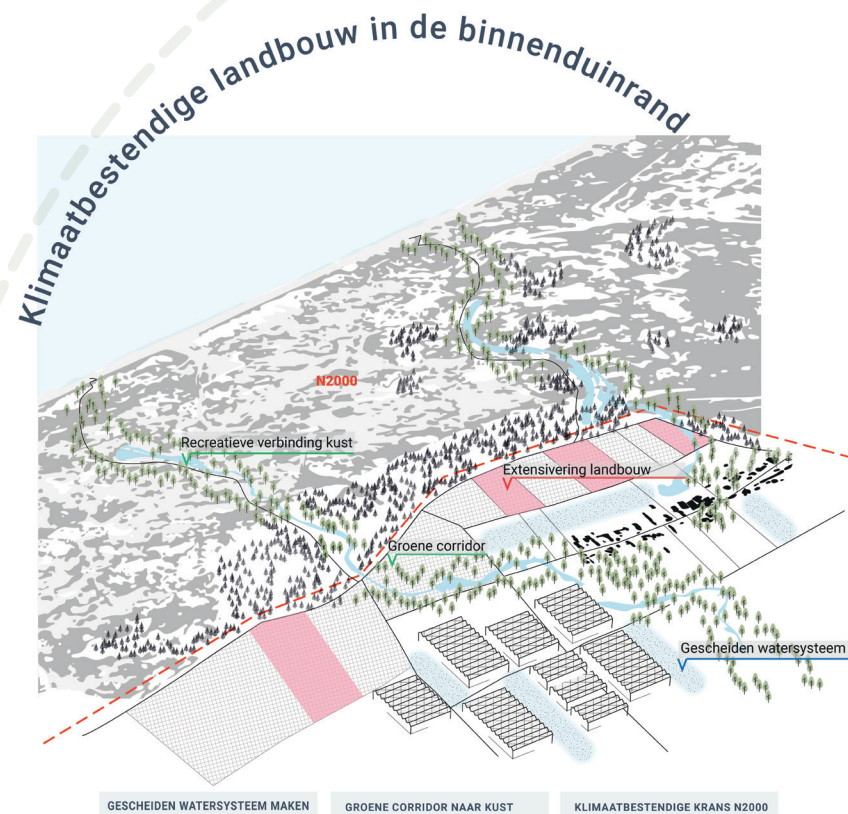

Denkrichting B. Klimaatbestendige landbouw in de binnenduintrand

De binnenduintrand is een aandachtsgebied voor het herstel van natuurkwaliteit in de duinen. Er kunnen natte en groene verbindingen vanuit de duinen de binnenduintrand in getrokken worden. Ze vormen daarmee een verbinding met de oude strandvlaktes. Dit levert extra leefgebied op en tevens een ontlastend van begrazingsdruk en recreatiedruk in de duinen. Ook in kassengebieden kunnen deze groene corridors worden gerealiseerd. Hiermee ontstaat tevens een aantrekkelijke recreatieve verbinding tussen het binnenland en de kust.

Een gescheiden watersysteem zorgt ervoor dat het schone duinwater zo lang mogelijk zijn natuurlijke kwaliteit kan behouden. Delen van de voormalige strandvlaktes en oude kreeklopen achter het huidige duinmassief worden vernat waardoor andere vormen van landbouw wellicht nodig zijn

Tot slot gaat de stikstofuitstoot in de landbouw naar beneden door extensivering van mestgift in de bolenteelt en de akkerbouw en door de energietransitie in de kassen. Daarbij wordt de warmtevoorziening van de kassen verduurzaamd in het kader van het klimaatakkoord. De verminderde gasverbranding heeft ook een positieve uitwerking op de uitstoot van stikstof.

Denkrichting C. Impuls voor historie, recreatie en woningbouw met binnenduinrandbossen en landschapsstructuren

De binnenduinrand met haar afwisselend landschap van strandwallen, landgoederen, bossen en open vlaktes heeft de potentie om de recreatieve druk uit de duinen te verlichten. Binnenduinrandbossen en versterkte landschapsstructuren op de strandwallen en rond de landgoederen fungeren als afvang van stikstof. Zo wordt de cultuurhistorische drager van het gebied hersteld. De bossen bieden ruimte voor recreatieve functies en kunnen zo de intensieve poorten voor de kustzone vormen. Waar mogelijk worden duinbeken hersteld en ontstaat nieuwe natuur (uitwerking van spoor 2).

Vanuit de nieuwe bosgebieden kan via duurzaam vervoer (fietsen, OV) een gebundelde verbinding met de zeeoep gemaakt worden. De bossen kunnen tevens een deel van de woningbouwbehoefte voor de kustzone bevatten waarbij de nieuwe woningen financieel bijdragen aan de bosaanleg. Tot slot vormen bossen een compensatie voor mogelijke boskap in de duinen wat uitgevoerd kan worden om daar meer dynamiek toe te laten (zie denkrichting A).

4. UITVOERING

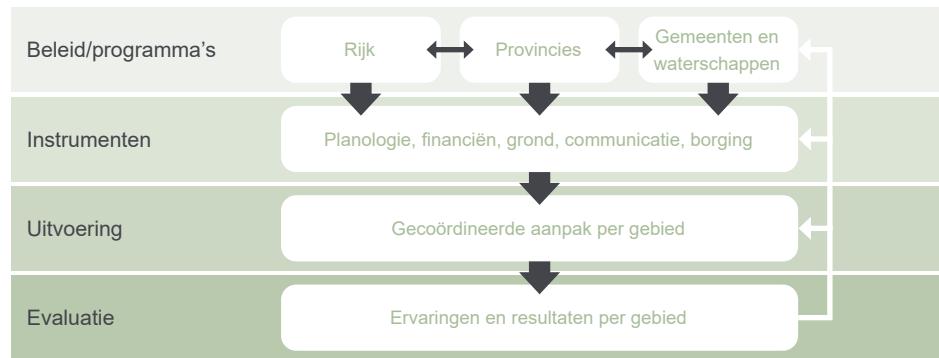
Voor natuurinclusieve ruimtelijke inrichting is de landbouw een zeer belangrijke functie, omdat veel Natura 2000-gebieden grenzen aan landbouwgebieden. Uit diverse studies blijkt dat de beweging richting een meer natuurinclusieve landbouw niet of slechts heel beperkt op gang komt. Dat komt ook doordat de meeste landbouwbedrijven zich gedwongen zien om mee te blijven gaan in de schaalvergroting en intensivering voor productie voor de wereldmarkt. Om die reden lijkt de ontwikkeling van een structurele en toekomstbestendige natuurinclusieve ruimtelijke inrichting niet waarschijnlijk zonder keuzes en beïnvloeding op rijksoverheidsniveau. Dergelijke keuzes zijn niet van individuele boeren te verwachten. Voor andere functies (zoals bijv. stedelijk gebied of recreatieterreinen) komt er steeds meer aandacht voor natuurinclusiviteit. Dit betreft dan vaak natuurinclusiviteit en biodiversiteit in algemene zin, en niet zozeer de specifieke relatie met stikstofgevoelige Natura 2000-natuur.

Op dit moment zijn in meerdere provincies Natura 2000-gebiedsprocessen gaande. Dit gebeurt in nauwe samenspraak met alle betrokken partijen. Het lokale bestuurlijke krachtenveld bepaalt zodoende mede het succes en de snelheid van de gebiedsprocessen. Als gevolg van de (bestuurlijke) consensus en de gevoeligheid van de thematiek vragen deze processen op dit moment een lange adem en kost het jaren voordat de verschillende samenwerkende partijen overeenstemming hebben over de benodigde maatregelen. In de praktijk blijkt het succes van een gebiedsproces toch vooral afhankelijk van de (vrijwillige) medewerking van de agrarische ondernemers en de bestuurlijke moed van de gebiedspartners.

Gecoördineerde aanpak

Het ontwikkelen van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting vraagt om een robuuste en gecoördineerde overheidsaanpak (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen). Deze aanpak begint bij het (in **beleid en programma's**) formuleren van heldere doelen ten aanzien van de aanpak van de omgeving van Natura 2000-gebieden en de rol van een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting hierbij, het duiden van zones waar dit kan plaatsvinden en het vaststellen van de **instrumenten** die ingezet gaan worden om aan deze doelen te werken. Als er helderheid is over beleidskader en instrumenten, kan met partijen in de gebieden worden verkend wat de lokale behoeften op het gebied van maatschappelijke en economische ontwikkelingen zijn, welke opgaven er nog meer spelen en wat de mogelijkheden zijn om deze natuurinclusief in te vullen. In integrale gebiedsprocessen kan vervolgens een **gecoördineerde uitvoering** ter hand worden genomen, bijvoorbeeld door het opstellen van samenhangend gebiedsplan. Voor de uitvoering zullen dan financiële instrumenten, instrumenten gericht op grond en bestuursrechtelijke instrumenten worden ingezet. Belangrijk is tot slot ook de **evaluatie** na realisatie: wat werkt, wat werkt niet, en in hoeverre is bijstelling van beleid/programma's, instrumenten of uitvoeringsaanpak nodig? Het is van groot belang dat de verschillende overheidslagen betrokken zijn bij de uitvoering en evaluatie omdat commitment en inzet op alle lagen nodig is om de gestelde doelen te halen.

De voorgestelde aanpak om natuurinclusieve ruimtelijke inrichting te realiseren is hieronder schematisch weergegeven.

Rollen

De opgave zal in gezamenlijkheid tussen Rijk, provincies, en betrokken partijen in het desbetreffende gebied moeten worden opgepakt. De primaire rol van het Rijk is om beleidsmatig richting te geven en kaders te stellen. Provincies, gemeenten en waterschappen kunnen in hun gebiedsregisserende rol gezamenlijk een integraal gebiedsproces inrichten, waarbij andere organisaties, bedrijven en bewoners betrokken worden.

Inzet instrumenten

Een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting ontstaat niet vanzelf, maar zal tijd en geld kosten. Hoeveel tijd en geld is afhankelijk van het gekozen ambitieniveau. Belangrijk is wel dat gekozen ontwikkelrichtingen ook op termijn financieel en economisch volhoudbaar zijn voor deelnemende bedrijven/grondeigenaren. Het kan daarvoor nodig zijn om financiële instrumenten of instrumenten gericht op grond toe te passen. Ook kan bestuursrechtelijk instrumentarium nodig zijn om natuurinclusieve ruimtelijke inrichting te reguleren en te borgen. Er is reeds een groot aantal instrumenten beschikbaar. In de tabel op de volgende pagina is een overzicht gegeven van enkele bestaande instrumenten die een belangrijke betekenis kunnen hebben voor het realiseren van een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting. In par. 6 zijn enkele aanbevelingen opgenomen over de inzet van instrumenten (financieel, grond en bestuursrechtelijk).

foto: Luc Bruinsma, Tauw

Type	Inhoud (zie verder bijlage 5)
Financiële instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> • Bestaande financiële instrumenten die mogelijk benut kunnen worden zijn o.a. • Financiële regelingen spoor 1 structurele aanpak stikstof: verwerving grond en stimuleren stikstofarme agrarische bedrijfsvoering kan bijdragen aan natuurinclusieve inrichting • Financiële regelingen spoor 2 structurele aanpak stikstof: natuurinclusieve inrichting kan worden meegenomen in gebiedsgericht aanpak • Nieuw Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) en bijbehorende 'eco-regelingen': stimuleren natuurinclusieve landbouw • Subsidieregelingen voor agrarisch natuurbeheer, natuurinclusieve landbouw en groene/blauwe diensten • Rood voor groen en nieuwe landgoederen: toevoegen natuurkwaliteit in ruil voor bouw mogelijkheden • Planologie: toestaan andere economische functie (bijv. recreatie of energie) als economische drager van een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting <p>NB: Dit overzicht is een selectie en is zeker niet uitputtend. Het verdient aanbeveling om een meer gedetailleerde analyse uit te voeren naar bruikbaarheid van bestaande regelingen, en naar de mogelijkheid om de inzet van deze regelingen te 'stapelen'.</p>
Instrumenten gericht op grond	<p>Om natuurinclusieve ruimtelijke inrichting te bereiken kan het wenselijk zijn dat de grondeigendom overgaat naar een andere partij. Een andere optie is dat bestaande grondeigenaren worden geactiveerd en eventueel op gebiedsniveau gaan samenwerken. Hieronder enkel voorbeelden van bestaande instrumenten met betrekking tot grond:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vrijwillige kavelruil: uitruil gronden • Landinrichting: idem als vrijwillige kavelruil maar met overheidssturing • Grondfonds (diverse varianten, veelal particulier): bevorderen van de grondmobiliteit • Particuliere grondeigenaren: sturing op duurzaam en natuurinclusief grondgebruik via eigendom of pacht • Overheidseigendom: overheidsorganisaties (zoals bijvoorbeeld Defensie en Rijkswaterstaat) hebben veel grond in eigendom, de overheid kan hier als grondeigenaar zelf sturen op natuurinclusieve ruimtelijke inrichting • Gebiedscoöperaties: structuur waarin agrarische grondeigenaren en/of grondgebruikers samen werken aan agrarisch natuurbeheer. Dergelijke structuren kunnen ook goed worden benut voor natuurinclusieve ruimtelijke inrichting.
Bestuursrechtelijke instrumenten	<p>Voor het tot uitvoering brengen van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting en het (na uitvoering) duurzaam in stand houden van deze inrichting kunnen bestuursrechtelijke instrumenten worden ingezet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beheerplan Natura 2000 en instrumenten provincies (Wet natuurbescherming (Wnb)) • Ruimtelijk beleid, ruimtelijke instructieregels aan lagere overheden en ruimtelijke plannen (Wet ruimtelijke ordening (Wro)) • Plannen en besluiten (Waterwet) • Verordeningen (meerdere wetten) <p>Na inwerkingtreding van de Omgevingswet waarin o.a. de Wnb en Wro opgaan, kan regulering plaatsvinden met de volgende instrumenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omgevingsvisie • Programma's • Algemene regels (van rijk of van lagere overheden) • Omgevingsvergunning • Projectbesluit

5. VERVOLG

Met het wegvallen van de Programmatische Aanpak Stikstof is de aanpak van de stikstofproblematiek van Natura 2000-gebieden in Nederland zeer urgent geworden. Veel projecten in allerlei maatschappelijke sectoren ondervinden hinder door de stikstofproblematiek. Tegelijkertijd is er ook een ecologisch urgentie. De natuurkwaliteit in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden staat al lange tijd onder druk en in rapportages aan de EU over deze gebieden staan veel indicatoren op rood. Kortom: er is zowel economisch als ecologisch urgentie om snel majeure stappen te zetten in het herstellen van de (stikstofgevoelige) Natura 2000-natuur.

Het Rijk heeft daarom een aanpak ontwikkeld die gericht is op vermindering van de stikstof- uitstoot in heel Nederland (spoor 1), natuurherstel (spoor 2) en natuurinclusieve ruimtelijke inrichting (spoor 3). Voor spoor 1 en 2 is budget beschikbaar gesteld en uitvoering van deze twee sporen is gaande. Voor spoor 3 is nog geen budget beschikbaar gesteld. Het daadwerkelijke effect van de gecombineerde inzet van de 3 sporen op de kwaliteit van stikstofgevoelige Natura 2000-natuur, is op dit moment nog niet bekend.

Tegen de achtergrond van de urgentie van het herstellen van de stikstofgevoelige Natura 2000-natuur formuleren wij hieronder enkele aanbevelingen. Vanwege de scope van deze verkenning ligt de focus hierbij op de natuurinclusieve ruimtelijke inrichting.

De aanbevelingen zijn ingedeeld in 3 clusters:

1. Initiatief door het Rijk
2. Gebiedsgerichte aanpak door provincies
3. Instrumentenkoffer

1. INITIATIEF DOOR HET RIJK

Als het Rijk serieus werk wil maken van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting (spoor 3 maatregelen), zal het hiervoor zelf een startschot moeten geven en enkele hoofdzaken goed moeten regelen. Welke hoofdzaken dit zijn, staat hieronder. Wanneer deze hoofdzaken geregeld zijn, helpt dat provincies om spoor 3 maatregelen te implementeren (zie cluster 2). Helder kaders en afspraken tussen rijk en provincies zijn belangrijk voor de consistentie en geloofwaardigheid van beleidsuitvoering.

AANBEVELING 1. OMGEVING VAN BELANG

Erken dat de omgeving van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden van belang is.

Toelichting

Op basis van deze verkenning kan niet de generieke uitspraak worden gedaan dat een zone met natuurinclusieve ruimtelijke inrichting rond Natura 2000-gebieden per definitie altijd noodzakelijk is om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen behalen. In gebiedsprocessen is echter wel gebleken dat de omgeving van Natura 2000-gebieden er echt toe doet en dat maatregelen daar vaak wenselijk zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen bereiken. Nader gebiedsgericht onderzoek, bijvoorbeeld als onderdeel van de gebiedsplannen ten behoeve van het programma stikstofreductie en natuurverbetering, moet uitwijzen hoe groot het belang is van de omgeving van het betreffende gebied en tot waar de zone met een directe relatie reikt. Het Rijk zou dan ook vanuit het programma stikstofreductie en natuurverbetering aan provincies de opdracht kunnen geven om dit onderzoek uit te voeren en de bevindingen daarvan mee te nemen in de gebiedsplannen.

AANBEVELING 2: BELEIDSKADER

Duid de opgave en formuleer doelbereik behorend bij de uitvoering van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting (spoor 3-maatregelen), een en ander in relatie tot hetgeen met de sporen 1 en 2 kan worden bereikt. Een samenhangend beleidskader is nodig, waarin natuurinclusieve ruimtelijke inrichting (spoor 3) net zo concreet wordt gemaakt als spoor 1 en 2. Ook voor spoor 3 moet het volgende duidelijk worden:

- een **definitie** van het begrip natuurinclusieve ruimtelijke inrichting,
- een **onderbouwing** waarom natuurinclusieve ruimtelijke inrichting (spoor 3) nodig is, en duiding van de relatie met spoor 1 en 2 en het overige natuurbeleid
- een **doelstelling** voor de ecologische bijdrage van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting (spoor 3) aan de natuurkwaliteit in stikstofgevoelige Natura 2000- gebieden
- inzicht in de **financiering** van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting (spoor 3)
- een set **basisafspraken** met andere overheidslagen over de implementatie van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting (spoor 3) incl. fasering in de tijd
- inzicht in de wijze waarop natuurinclusieve ruimtelijke inrichting (spoor 3) wordt meegenomen in de **monitoring** van de instandhoudingsdoelen en de landelijke gunstige staat van instandhouding

Toelichting

Met het ontwikkelen van het bovenstaande beleidskader kan het Rijk een solide basis creëren. Spoor 3 wordt helder en krachtig gepositioneerd, en krijgt daarbij een eigen rol binnen de structurele aanpak stikstof. Ten aanzien van de definitie: er bestaan verschillende beelden bij het begrip 'natuurinclusieve landbouw' en 'natuurinclusieve inrichting'. Zorg daarom voor een eenduidige conceptuele duiding van het begrip natuurinclusieve ruimtelijke inrichting zodat alle partijen weten waar ze aan moeten werken en hoe ze natuur in bedrijfsvoeringen en ruimtelijke ontwikkelopgaves kunnen integreren en meekoppelen. Zorg bij de onderbouwing van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting voor een goede inhoudelijke afstemming op de andere onderdelen (spoor 1 en 2) van de structurele aanpak stikstof en op het overige natuurbeleid (programma natuur incl. de Agenda natuurinclusief).

AANBEVELING 3: BESTUURLIJKE SAMENWERKING

Maak bestuurlijke en ambtelijke samenwerkingsafspraken met provincies, gemeenten en waterschappen en ga daarbij in op ambities, instrumenten, middelen en tijdspaden. Bakken bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden ten aanzien van het initiëren en uitvoeren van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting duidelijk af (wie doet wat).

Toelichting

Dit afsprakenkader markeert de start voor een fase van gebiedstransities die nodig zijn om de schillen rondom Natura 2000 structureel natuurinclusiever te maken. Voor de doorwerking en de uitvoering zal samenwerking met de andere overheden nodig zijn. Er zijn reeds structuren voor deze samenwerking die goed kunnen worden benut (o.a. structuren voor uitvoering natuurherstelprojecten Natura 2000-gebieden (spoor 2), gebiedsgerichte aanpakken stikstof zoals opgepakt door de provincies, het IBP Vitaal Platteland en het Nationaal Programma Landelijk Gebied).

AANBEVELING 4: RIJKSNATUURMEESTER

Stel een Rijksnatuurmeester aan die boegbeeld, pleitbezorger en sturende adviseur is bij grote natuurinclusieve ruimtelijke inrichtingsprojecten voor stikstofgevoelige Natura 2000-natuur.

Toelichting

Het inzetten van een dergelijke functionaris kan zorgen voor blijvende aandacht voor natuurinclusieve ruimtelijke inrichting ten behoeve van stikstofgevoelige Natura 2000-natuur en voor verbinding tussen de verschillende betrokken overheden.

AANBEVELING 5: ONDERZOEKSAGENDA

Stel een onderzoeksagenda op om nader te analyseren welke milieu- en ruimtecondities nodig zijn voor de stikstofgevoelige Natura 2000-natuur in Nederland en hoeveel natuurinclusieve ruimtelijke inrichting hier aan kan bijdragen. Voer daarnaast een onderzoek uit naar de maatschappelijke kosten en baten van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting.

Toelichting

Voor de uitwerking van de structurele aanpak stikstof is het van belang om specifiek voor de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden te weten wat de milieu- en ruimtecondities nu zijn en welke milieu- en ruimtecondities nodig zijn. In de onderzoeksagenda kunnen de volgende vragen worden opgenomen:

- Wat zijn de benodigde milieu- en ruimtecondities om tot een gunstige staat van instandhouding voor stikstofgevoelige Natura 2000-natuur in Nederland te komen en in hoeverre worden deze gerealiseerd bij uitvoering van bestaand beleid?
- Welke bijdrage kan natuurinclusieve ruimtelijke inrichting leveren aan het realiseren van de benodigde milieu- en ruimtecondities?
- Hoeveel oppervlakte aan natuurareaal en/of natuurinclusief areaal is nodig om de benodigde milieu- en ruimtecondities te realiseren? Evt. uitgesplitst naar provincie en Natura 2000-gebied.

In deze verkenning is niet gekeken naar de kosten van maatregelen en de maatschappelijke baten (uitgedrukt in bedragen). Met een Maatschappelijke Kosten Baten Analyse (MKBA) kan deze financiële component alsnog in beeld worden gebracht.

2. GEBIEDSGERICHTE AANPAK DOOR PROVINCIES

AANBEVELING 6: MAATREGELEN UITWERKEN

Werk de in deze verkenning onderzochte ecologische maatregelenopties samen met deskundigen kwalitatief en kwantitatief verder uit en maak ze systeemspecifieker en gebiedsspecifiek.

Toelichting

Deze verkenning is uitgevoerd op een relatief hoog abstractieniveau. In een vervolgstap is verdieping nodig om aan te sluiten bij de praktische situatie in 'de echte wereld'. Deze verdieping betreft zowel het kwalitatieve (inhoud maatregelen) als het kwantitatieve (omvang maatregel). Belangrijk is ook om in de verdieping heel gericht te kijken naar systeemspecifieke en gebiedsspecifieke omstandigheden. Er is in Nederland reeds zeer veel goede informatie beschikbaar die voor deze vertaalslag naar de praktijk kan worden benut (o.a. Natura 2000-beheerplannen incl. systeemanalyses, PAS-gebiedsanalyses, rapporten WUR en OBN, etc.).

AANBEVELING 7: ZONES UITWERKEN

Stel een nadere uitwerking en onderbouwing op van de zones waar natuurinclusieve ruimtelijke inrichting positief kan doorwerken op Natura 2000-natuur. Dat kan in het kader van het programma stikstofreductie en natuurverbetering en specifiek de provinciale gebiedsplannen. Gebruik hierbij diverse beschikbare rekenmodellen en benut kennis en ervaring van experts.

Toelichting

De verschillende zones waar natuurinclusieve ruimtelijke inrichting positief doorwerkt op Natura 2000-natuur zijn nu bepaald op basis van indicatieve berekeningen voor atmosferische depositie en deskundigenoordelen voor hydrologie. Er is in Nederland zeer veel kennis beschikbaar om deze effecttypen in detail te modelleren, waarbij rekening kan worden gehouden met systeemspecifieke en gebiedsspecifieke kenmerken. Ook zijn er veel experts met relevante kennis (uiteraard de provincies zelf en daarnaast organisaties zoals WUR en OBN, etc.).

AANBEVELING 8: IMPLEMENTATIE UITWERKEN (GEBIEDSSPECIFIEKE RANDVOORWAARDEN)

Maak helder wat de consequenties van het beleid voor natuurinclusieve ruimtelijke inrichting zijn voor functies en activiteiten en geef daarbij aan voor welke zones of gebieden deze consequenties gelden.

Toelichting

In de relevante zones en gebieden bevinden zich een groot aantal functies of activiteiten. Voor al deze functies en activiteiten is het belangrijk duidelijkheid te verkrijgen over hoe de praktische uitwerking van het beleid eruit ziet. Er kan bijvoorbeeld aangegeven of er gewerkt zal worden met positieve prikkels (bijv. planologisch beleid, subsidie, puntensysteem). Ook is het belangrijk helder te maken of regulering om negatieve invloeden op stikstofgevoelige Natura 2000-natuur te beperken aan de orde kan zijn.

AANBEVELING 9: PERSPECTIEVEN EN SAMENWERKING VAN ONDERAF

Investeer in de samenwerking op gebiedsniveau (tussen overheden, particulieren en gebiedspartners) en ontwikkel gezamenlijk ruimtelijke en economische toekomstperspectieven.

Toelichting

Er komt momenteel heel veel af op agrarische ondernemers in Nederland, en veel wordt van bovenaf opgelegd. Alleen een top down-benadering zal niet leiden tot gebiedstransities die nodig zijn om de schillen rondom Natura 2000 structureel natuurinclusiever te maken. Perspectieven voor de toekomst en samenwerking moeten van onderaf komen (bottom up) en gewaardeerd worden. Voor de gewenste doorwerking en de uitvoering van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting zijn gedragen ruimtelijke en economische perspectieven nodig, en om die perspectieven te realiseren is een samenwerking met alle partijen (overheden, particulieren en gebiedspartners) nodig.

AANBEVELING 10: INTEGRALE UITWERKINGEN IN GEBIEDSPANNEN

Start met integrale gebiedsuitwerkingen voor Natura 2000-gebieden waar naar verwachting natuurinclusieve ruimtelijke inrichting op korte termijn een belangrijke meerwaarde kan bieden. Doe dat bij voorkeur via ontwerpateliers. Start tijdig met maatregelen die een lange ontwikkeltijd vergen zoals wijzigingen in het regionale hydrologische systeem.

Toelichting

Natuurinclusieve ruimtelijke inrichting heeft een integraal karakter: het gaat om het zoeken naar slimme functiecombinaties en een gedragen sociaal-economisch toekomstperspectief op gebiedsniveau. Het is belangrijk om ervaring uit eerdere gebiedsprocessen en gebiedskennis op de terreinen hydrologie, ecologie, bodem, landbouw en landschap te benutten. In ontwerpateliers (zoals de methodiek 'schetsschuit') worden allerlei stakeholders en experts betrokken. Hierdoor komen de ruimtelijke keuzes en bijbehorende oplossingsrichtingen snel in zicht. Ook kan een eerste indicatie worden verkregen van het draagvlak voor verschillende opties.

AANBEVELING 11: LEREN DOOR TE DOEN

Start met enkele proefprojecten (pilots) en benut de opgedane ervaringen en inzichten (o.a. ecologisch, hydrologisch, economisch) bij de andere gebiedstransities in de zones om Natura 2000-gebieden. Deel deze ervaringen bovenregionaal en interbestuurlijk om zo van elkaar te leren en ook te identificeren waar bijvoorbeeld aanvullend instrumentarium of wijzigingen in regelgeving nodig zijn.

Toelichting

Door de ontwikkeling van enkele proefprojecten goed te volgen kan geleerd worden wat goed werkt en wat niet. Deze leerpunten kunnen ertoe leiden dat de aanpak steeds wordt verbeterd. Ook kunnen de leerpunten aanleiding geven het beleid aan te vullen of aan te scherpen (iteratief of adaptief proces). Experimenteer daarbij op kleine schaal en schaal successen vervolgens op en vorm netwerken rond deze experimenten waarvan je gebruik kunt maken bij andere gebiedstrajecten.

AANBEVELING 12. AFSTEMMING NATUUR BREED

Zorg ook bij de uitwerking van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting op het gebiedsniveau voor een goede inhoudelijke afstemming op de andere onderdelen (spoor 1 en 2) van de structurele aanpak stikstof en op het overige natuurbeleid (programma natuur incl. de Agenda natuurinclusief).

Toelichting

Zoals ook bij aanbeveling 2 is vermeld heeft natuurinclusieve ruimtelijke inrichting een sterke inhoudelijke wisselwerking met de andere 2 sporen van de structurele aanpak stikstof en met het programma natuur incl. de Agenda natuurinclusief. Het is belangrijk dat dit niet alleen op rijksniveau (aanbeveling 2) maar ook in de provinciale gebiedsplannen optimaal op elkaar wordt afgestemd.

AANBEVELING 13: MONITORING EN EVALUATIE

Zorg ervoor dat de bijdrage van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting ook geëvalueerd kan worden.

Toelichting

Voor de structurele aanpak stikstof (en dus ook voor de natuurinclusieve ruimtelijke inrichting als onderdeel daarvan) wordt een programmatische aanpak gevolgd. Onderdeel hiervan is dat de effectiviteit van het programma wordt geëvalueerd, met als doel om te kunnen bijsturen. In het wetsvoorstel wordt uitge-

gaan van de volgende monitoring: 2 jaarlijks de gevolgen en voortgang van maatregelen, 6 jaarlijks het doelbereik van de maatregelen in termen van de omgevingswaarden, de instandhoudingsdoelstellingen en de gunstige staat van instandhouding. Monitoring moet gebeuren in een samenwerking tussen provincies en Rijk. Het Rijk zorgt dat monitoring op uniforme wijze gebeurt, de provincies leveren vervolgens de monitoringsinformatie aan en het Rijk brengt alle informatie bij elkaar en zorgt voor de evaluatie.

3. INSTRUMENTENKOFFER

AANBEVELING 14: FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Voer nader onderzoek uit naar de benutting van bestaande financiële instrumenten voor het landelijk gebied en de mogelijkheid om regelingen te 'stapelen' om meer armslag te krijgen. Zorg ervoor dat de (bestaande of nieuwe) financiële regelingen voor agrariërs een lange looptijd krijgen om deelnemers zekerheid te bieden, en zorg ervoor dat de regelingen zowel aandacht hebben voor de exploitatie (hogere kosten/lagere opbrengsten) als de grondwaarde.

Toelichting

Er is voor het landelijk gebied reeds zeer groot aantal financiële instrumenten beschikbaar die mogelijk benut kunnen worden. Een knelpunt is dat regelingen niet gestapeld kunnen worden, terwijl door stapeling vaak meer geld kan worden vrijgemaakt voor gewenste ontwikkelingen. Voor het compenseren van hogere kosten en/of lagere opbrengsten voor landbouwbedrijven kan gedacht worden aan toepassing van het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) of Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer (SNL-a). In principe zal de natuurinclusieve ruimtelijke inrichting langdurig moeten blijven bestaan. De financiële regelingen moeten op deze tijdshorizon aansluiten, en ook oog hebben voor de gevolgen voor de grondwaarde (die lager kan worden door gebruiksbeperkingen). Indien er een transformatie van landbouw naar een andere functie plaatsvindt, kan deze nieuwe functie de economische drager van de natuurinclusieve ruimtelijke inrichting worden en ligt inzet van financiële instrumenten minder voor de hand.

AANBEVELING 15: INSTRUMENTEN MET BETREKKING TOT GROND

Voer nader onderzoek uit hoe bestaande instrumenten met betrekking tot grond (zowel van overheden als private partijen) optimaal kunnen worden ingezet om 'het juiste type grondgebruik op de juiste plek' te krijgen.

Toelichting

Bij vraagstukken rondom inrichting van het landelijk gebied is eigendom van of zeggenschap over grond essentieel. Voor natuurinclusieve ruimtelijke inrichting zijn grondmobiliteit, activeren van huidige grondeigenaren en samenwerking tussen grondeigenaren belangrijk. Provincies en rijk hebben al veel ervaring met het inzetten van instrumenten als kavelruil en landinrichting voor opgaven in het landelijk gebied. Hierbij wordt ook gewerkt met functionarissen als grondregisseurs en vertrouwenspersonen om de grondmobiliteit te bevorderen. Daarnaast zijn diverse particuliere organisaties actief met grond (bijv. grondfondsen om de grondmobiliteit te bevorderen, stimuleren van natuurinclusief grondgebruik via eigendom of pachtovereenkomsten). De overheid zelf is eigenaar van grote oppervlakten grond, en zou kunnen kijken hoe dit areaal ingezet kan worden. Agrarische grondeigenaren werken op gebiedsniveau al gezamenlijk aan collectief agrarisch natuurbeheer.

AANBEVELING 16: BESTUURSRECHTELIJKE INSTRUMENTEN

Benoem het belang van natuurinclusieve ruimtelijke inrichting in de (zelfbindende) Omgevingsvisies van Rijk en provincies en zorg ervoor dat gemeenten dit belang ook in hun Omgevingsvisie opnemen. Analyseer welke bestuursrechtelijke instrumenten het meest geschikt zijn om natuurinclusieve ruimtelijke inrichting mogelijk te maken en in stand te houden.

Toelichting

Er is een groot aantal bestuursrechtelijke instrumenten beschikbaar (in huidige situatie o.a. instrumenten uit Wet natuurbescherming, Wet ruimtelijke ordening en Waterwet, in toekomst instrumenten uit de Omgevingswet). Het gaat vooral om de juiste mix en inzet ervan. Uit de verkenning blijkt dat natuurinclusieve ruimtelijke inrichting veel verschijningsvormen kan hebben. Voor een maatregel die wordt toegepast met handhaven van het bestaande gebruik (bijv. agrarisch) is vooral bestuursrechtelijke borging belangrijk om de maatregel in stand te houden. In geval van een planologische functieverandering zal een bestuursrechtelijke procedure nodig zijn om af te wegen of nieuwe functie op nieuwe plek planologisch inpasbaar is.

AANBEVELING 17: NATUURINCLUSIEF AANBESTEDEN

Zorg voor afspraken over standaard 'natuurinclusief aanbesteden' door overheidspartijen.

Toelichting

In Nederland is de focus nog steeds sterk gericht op het beschermen van natuur bij allerlei ontwikkelingen in plaats van het combineren en integreren van natuurwaarden bij ruimtelijke ontwikkelingen. Overheden voeren voor ruimtelijke ontwikkelingen regelmatig aanbestedingsprocedures uit. In deze contracten kunnen overheden eisen opnemen ten aanzien van natuurinclusieve aspecten met voordelen voor Natura 2000-natuur. Partijen die daarbij betrokken zijn worden zo uitgedaagd 'natuurinclusiever' te werken, waardoor economische ontwikkelingen meer gaan bijdragen aan de bescherming van natuur en landschap.

foto: Luc Bruinsma, Tauw